

1. PODIVNÁ PORÁŽKA

TOTOŽNOST SVĚDKA

Budou tyto stránky vůbec někdy zveřejněny? Těžko říci. Každopádně je pravděpodobné, že kromě mého nejbližšího okolí zůstanou, alespoň tedy oficiálně, ještě dlouho neznámé. Přesto jsem se však rozhodl je napsat. Bude to těžký úkol. Oč pohodlnější by pro mě bylo uposlechnout rad únavy a skleslosti! Svědectví má ale cenu jen tehdy, zaznamená-li se ještě zčerstva, a mně zkrátka připadalo, že to mě by nemuselo být tak úplně bezcenné. Pevně věřím, že dříve či později přijde den, kdy ve Francii, na půdě pozeňnané tolika sklizněmi, znovu pokvete svoboda myšlení a názoru. A utlidy se ukryté spisy otevřou a mlhy, které už dnes začínají halit nejstrašnější debakl našich dějin do mračen nevědomosti a pokrytectví, se pomalu rozplynou. Snad přinese prolistování tohoto protokolu z roku 1940 jakýsi užitek badatelům, kteří se budou snažit tyto mlhy rozehnat, podaří-li se jim ho však objevit.

Nechci tu psát své vzpomínky. Osobní příhody jednoho z mnoha vojáků v tomto okamžiku nemají valný význam, protože máme zkrátka jiné starosti než vyhledávat rozptýlení dojmy a vtipkováním. Svědek však musí mít nějaké nacionále. Dříve než tedy přistoupím k tomu, co jsem viděl, je na místě říci, jakýma očima jsem to viděl.

Psát a vyučovat dějiny – rakové je už téměř dvaatřicet let mé řemeslo. Díky němu jsem prolistoval mnoho pramenů různého stáří, abych, jak nejlépe dovedu, oddělil ty pravdivé od falešných; také jsem se díky němu hodně díval a pozoroval. Vždycky jsem si myslel, že historik se v první řadě musí zajímat, jak říkal můj učitel Henri Pirenne, „o živote“. Po nějaké době, co jsem se ve svých pracích věnoval speciálně problematice venkova, jsem nakonec dospěl k přesvědčení, že minulost nelze pochopit, aniž bychom se zároveň nezamysleli i nad přítomností. Takový historik venkova nepotřebuje o nic méně než schopnost luštit staré klikyháky také dobrý zrak, aby posoudil tvar polí. Na základě stejných postupů, jež mobilizují kritičnost, smysl pro pozorování,

a jak doufám, také poctivost, jsem se pokusil podrobit analýze i ony tragické události, jejichž nepatrným svědkem jsem se stal.

Povolání, které jsem si vybral, je obvykle pokládáno za jedno z těch méně dobrodružných. Můj úděl, jež v tomto ohledu sdílím s téměř celou svou generací, mne však z této poklidné cesty svedl hned dvakrát, s odstupem jedenadvaceti let. Měl jsem tak možnost se, myslím v celkem výjimečně šíři, seznámit s různými stránkami armádního života. Bojoval jsem ve dvou válkách. Do té první jsem vstoupil v srpnu 1914 jako četař pěchoty, tudíž v houfu a takřka jako obyčejný voják. Později jsem byl jakožto velitel čety a pak jako zpravodajský důstojník převelen ke štábu jednoho pluku a nakonec s hodností kapitána jmenován do funkce zástupce velitele mé jednotky. Svou druhou válku jsem prožil z větší části na opačném pólu hierarchie, v jednom štábu, který byl v častém styku s vrchním velitelstvím. Prošel jsem tak různými institucemi a setkal se s pestroutá řádkou lidských prostředí.

Jsem Žid, ne sice náboženstvím, jež nepraktikují o nic víc než kdokoliv jiný, ale přinejmenším svým původem. Nejsem na to pyšný, ani se za to nestydím, protože jsem, jak doufám, dost dobrým historikem na to, abych si mohl být jist, že rasové dispozice jsou mýtem a samotná myšlenka čisté rasy hloupostí, která zaráží o to víc, vztahuje-li se jako v tomto případě k něčemu, co bylo ve skutečnosti skupinou věřících, kteří kdysi pocházeli z celého středomořského, turkocazarského a slovanského světa. Ke svému původu se výslovně hlásím jen v jediném případě, a to tvářím v tvář nějakému antisemitovi. Lidé, kteří budou chtít moje svědectví zpochybnit, mi budou možná spílat do „přivandrovalců“. Těm prostě odpovím, že můj dědeček bojoval za Francii roku 1793,¹⁾ můj otec sloužil roku 1870 v obleženém Štrasburku, a když bylo Alsasko připojeno ke Druhé říši, spolu s oběma mými strýci odtud odešel; že já sám jsem byl vychován v úctě k vlasteneckým tradicím, které nejhrolivěji udržovali právě izraelské alsaského exodu; a konečně že Francie, z níž by mne dnes mnozí rádi vyhostili, což se jim možná i podaří – kdo ví? –, zůstane mou vlastí, ať se stane cokoli, vlastí, z níž bych nikdy nedokázal vyrvat své srdce. Tady jsem se narodil, pil jsem u pramenů její kultury, její minulost jsem vzal za svou, dobře se mi dýchá jen pod jejím nebem a sám jsem se snažil ji bránit, jak nejlépe jsem dovedl.

Jeden mladý důstojník, s nímž jsem si povídal mezi dvěma v bombardovaném Malo-les-Bains, mi řekl: „V téhle válce jsem se naučil

spoustu věcí. Hlavně to, že existují vojáci z povolání, z nichž se nikdy nestanou bojovníci, a naopak civilisté, kteří bojovníky jsou svým přirozeným založením.“ A dodal: „Přiznávám, že před 10. květnem bych tomu nikdy nevěřil, ale vy, vy jste bojovníci.“ Tento výrok snad může působit naivně. Mně však nepřipadá úplně nepravdivý, a to v jeho obecných důsledcích, ba dokonce, zamyslím-li se sám nad sebou, ani co se mě osobně týče. Jeden vojenský lékař, s nímž jsem pracoval ve 4. oddělení štábu, si mě rád přátelsky dobíral a mě, starého profesora, obviňoval z toho, „že jsem duší voják jako nikdo na světě“, čímž chtěl podle mě prostě říci, že jsem měl vždycky rád ve velení pořádek. Z minulé války jsem se vrátil se čtyřmi vyznamenáními a myslím, že se nepletu, když předpokládám, že nebyť nenadálého vpádu Němců do Rennes, který rázně utnul návrhy 1. armády, nevrátil bych se z této války bez další stužky na kabátě.) Roku 1915 jsem se po rekonvalescenci vrátil na frontu, dřív než jsem musel, jako dobrovolník. Roku 1939 jsem se nechal vést v aktivní službě i přes svůj věk a svých šest dětí, kvůli nimž jsem už dávno mohl pověsit uniformu na lišebník. Nechci se těmito skutečnostmi a svědectvími nijak chlubit – na to jsem viděl příliš mnoho statečných a skromných lidí konat bez patosu svou povinnost mnohem lépe než já a v mnohem těžších podmínkách. Jen, byl-li čtenář před chvílí v pokušení mě za některé mé poněkud neotesané upřímné výroky obvinít ze zaujatosti, poprosím ho, aby si prostě vzpomněl, že tento pozorovatel, jež je nepřítelem zbabělé shovívavosti, nesloužil proti své vůli a jeho nadřízení i spolupracovníci ho neměli za nehoršího vojáka.

Nyní se pokusím přesně shrnout, čím jsem byl v poslední válce pověřen a co jsem měl v této souvislosti možnost pozorovat.

Jak už jsem se zmínil výše, v době mezi oběma válkami jsem soustavně odmítal využít legislativních opatření, která by mi umožnila vyhnout se vojenské povinnosti jakéhokoli druhu. Ačkoli jsem byl ale od roku 1919 zapsán do štábních služeb, nikdy jsem se nepodrobil žádnému takzvanému „zdokonalovacímu“ kurzu. V zásadě uznávám, že to byla chyba. Nechtějí mi omluvou to, že právě tyto roky splývají s obdobím mého života, během něhož jsem v rámci svých možností napsal podstatnou část svého historického díla, což mi zabralo takřka veškerý volný čas. Útěchu pro sebe čerpám přímo ze svých zkušeností z války: tehdy se totiž ukázalo, že výuka v důstojnické škole, o níž jsem se tak připravil, není právě ideální přípravou pro válečný stav. Poněvadž